

**การลดทอนความผิดอาญาและการยกเลิกความผิดลหุโทษ:
ศึกษาบทบัญญัติซึ่งไม่ครบตามองค์ประกอบของโครงสร้างของความผิดอาญา
Decriminalization and Declassification of Petty Offences Research
Project: a Case Study of the Provisions that do not meet the
elements of the Structure of Crime**

สุรัชลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา*

Supachalee Devahastin Na Ayudhya

บทคัดย่อ

ความผิดลหุโทษ เป็นความผิดที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในการบัญญัติกฎหมายอาญาเพื่อคุ้มครองความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด จึงได้มีการบัญญัติให้การกระทำความผิดที่มีระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและมีโทษทางอาญา เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของความผิดลหุโทษตามบทบัญญัติมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 แล้ว ทำให้พบว่า บทบัญญัติของความผิดลหุโทษบางมาตราต้องการองค์ประกอบภายในส่วนของเจตนาแต่บางมาตราไม่ต้องการ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากความผิดอาญาทั่วไปที่ถือว่าเจตนาเป็นสาระสำคัญของการวินิจฉัยความผิดอาญา การศึกษาวิจัยถึงแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญา โครงสร้างของความผิดอาญา แนวคิดในการกำหนดโทษอาญาทั้งตามกฎหมายของประเทศไทยและประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ แนวคิดในการลดทอนความผิดอาญา แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ มาตรา 77 วรรคสามแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งวางหลักให้ การกำหนดโทษทางอาญาในกฎหมายนั้น ให้กำหนดเฉพาะในความผิดร้ายแรง สะท้อนให้เห็นถึงทิศทางการบัญญัติกฎหมายที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การกำหนดทุกความผิดให้มีโทษทางอาญาสมควรได้รับการแก้ไข ในทางตรงข้ามการลดทอนความผิดอาญามีแนวโน้มในความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น งานวิจัยเล่มนี้ จึงเห็นควรว่าต้องมีการทบทวน แก้ไขบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา ภาคลหุโทษ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางที่เหมาะสมในการจัดแบ่งกลุ่มของความผิดอาญาลหุโทษให้ชัดเจนเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักวิชาการทางกฎหมายอาญาตลอดจนสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบัน

* ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Law, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University,

Corresponding author, e-mail : s_devahastin@yahoo.com

Received: October 17, 2022 Revised: December 27, 2022 Accepted: January 23, 2023

ผลจากการศึกษาวิจัย ทำให้เข้าใจถึงแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาและได้มาซึ่งแนวทางการจัดแบ่งกลุ่มความผิดของบทบัญญัติ ภาคลหุโทษทั้ง 32 มาตรา ทั้งในส่วนของการกระทำที่เป็นความผิดอาญา และส่วนที่ไม่ควรเป็นความผิดอาญา โดยเสนอแนะในรูปแบบผสมผสานระหว่างแนวทางของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยจัดวางความผิดที่มีลักษณะของความผิดอาญาที่แท้จริง สอดคล้องกับหลักของโครงสร้างของความผิดอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิด และนำความผิดที่ไม่มีลักษณะของความผิดอาญา ไม่เป็นการกระทำที่เป็นก่ออันตรายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนไปบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นซึ่งไม่มีการลงโทษทางอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้การกำหนดความผิดอาญามีกรอบที่ชัดเจนเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนเป็นธรรมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ความผิดลหุโทษ, การลดทอนความผิดอาญา, การยกเลิกความผิดลหุโทษ

Abstract

Petty offence is an offence that represents the idea of implementing criminal laws in order to protect order and preserve community safety. Furthermore, petty offence has been acknowledged as a method for crime prevention and suppression. Therefore, it is expressly stated in the Thai Penal Code and subject to criminal punishments that the petty offences shall be punished with imprisonment for no more than one month or fined for no more than ten thousand Baht or both. In consideration of the nature of the provisions applicable to petty offences under sections 367 to 398, it was observed that the provisions of some petty offences necessitate the intention to commit crimes as an internal element of the crime whereas others do not. This is distinguishable from the general offences where intent is essential in determining the constitution of criminal offences. Subsequently, there is particularly striking analysis of first, the principles of criminalization, the second, the structure of crime, the third, the principles for determining criminal punishment under both Thai law and laws of nations with civil law systems and last but not least, the concept of decriminalization. Thereafter, the preceding analysis was combined with the intendment of section 77 paragraph 3 of the Kingdom of Thailand Constitution B.E. 2560 prescribing the principles for determining criminal punishment which states that the criminal punishments should be limited only to cases of serious offenses. To this extent, the results of this study indicated and reflected that the direction of the enactment of laws has changed from the previous direction. As a result, the criminal punishment prescribed for each criminal offense shall be revised. On the contrary, decriminalization is becoming more feasible. According to the findings of this study, the provisions applicable to petty offences prescribed

under the Thai Penal Code shall be reviewed and amended in furtherance of establishing a clear, systematic approach to the classification of petty offences that is consistent with academic principles of criminal law and the current social situation.

The findings of research studies enable us to comprehend the concept of criminalization and obtain guidelines for categorizing the 32 provisions applicable to petty offenses, both for the part that should be determined as criminal offences and the part that should not be determined as criminal offences. The study proposes integrating the concepts of the Federal Republic of Germany and the Republic of France as well as reclassifying the offences that exhibit the characteristics and rationale of true crimes and are consistent with the structure of crime as provisions under the Thai Penal Code, Book 2, Specific Offenses. In addition, the study also proposes bringing offences that do not have a criminal nature, are not deemed harmful or contrary to the morality of the civilizations, to be stipulated in other laws that do not have criminal punishment in order to have a clear framework of criminalization that shall obscure a guarantee citizens' rights and liberties, as well as to ensure fairness and equity amongst individuals.

Keywords: petty offence, decriminalization, decriminalization of petty offences

บทนำ

มาตรา 104 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำได้โดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น” กล่าวคือ กำหนดให้การกระทำความผิดตามบทบัญญัติความผิดลหุโทษ ซึ่งเป็นบทบัญญัติภาค 3 ของประมวลกฎหมายอาญา ในหลายมาตราเป็นการกระทำที่ผู้กระทำความผิดต้องรับผิด แม้ว่าได้กระทำได้โดยไม่มีเจตนา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากโครงสร้างของความผิดอาญา (Structure of Crime) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยความผิดอาญาแล้ว จะเห็นว่าการกระทำของบุคคลจะเป็นความผิดอาญาต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่า ผู้กระทำได้กระทำความผิดตามข้อสาระทั้งสามประการ ตามลำดับ ดังนี้ (1) การกระทำความผิดประกอบที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งองค์ประกอบภายนอก อันได้แก่ ผู้กระทำความผิด การกระทำ กรรมของการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล และองค์ประกอบภายนอกอื่นๆ รวมถึงองค์ประกอบภายใน อันได้แก่ เจตนา หรือประมาท (2) ความผิดกฎหมาย ซึ่งหมายถึง การกระทำนั้นต้องฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้อยู่ขณะกระทำความผิดและไม่มีเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ (3) ความรู้ผิดและชอบ อันเป็นการพิจารณาในส่วนความรู้ผิดชอบชั่วดีของผู้กระทำ หากว่าข้อเท็จจริงแห่งการกระทำครบตามองค์ประกอบทั้งสามประการของโครงสร้างความผิดอาญา การกระทำย่อมเป็นความผิดและผู้กระทำย่อมสมควรถูกลงโทษ แต่หากข้อเท็จจริงแห่งการกระทำปรากฏว่า ขาดไปซึ่งข้อสาระข้อหนึ่งข้อใด การกระทำย่อมไม่เป็นความผิดอาญาและผู้กระทำย่อมไม่สมควรต้องรับโทษทางอาญา

เมื่อพิจารณาจากมาตรา 59 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญา ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จักได้กระทำโดยประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือกรณี ที่กฎหมายกำหนดให้รับผิดชอบแม้กระทำโดยไม่มีเจตนา” คำว่า “เจตนา” หมายถึง การรู้ข้อเท็จจริงอันเป็น องค์ประกอบของความผิดและการต้องการผลอันเป็นการทำลายสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครอง “เจตนา” จึงถือเป็น องค์ประกอบอันเป็นข้อสาระที่สำคัญในการพิจารณาการกระทำของบุคคล

เมื่อพิจารณาถึงการกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 367 ถึงมาตรา 398 บทบัญญัติในหลายมาตราต้องพิจารณาถึงเจตนาในส่วนขององค์ประกอบภายใน แต่ในบางมาตราไม่ต้อง พิจารณาในส่วนขององค์ประกอบภายใน หรือเจตนาของผู้กระทำผิดเพียงแต่พิจารณาองค์ประกอบภายนอก ก็เพียงพอต่อการวินิจฉัยว่าการกระทำเป็นความผิดอาญาแล้ว จึงไม่สอดคล้องกับหลักของโครงสร้าง ของความผิดอาญา ตัวอย่างเช่น มาตรา 391 ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตราย แก่กายหรือจิตใจ ผู้กระทำต้องมีเจตนา การกระทำจึงจะเป็นความผิด ดังนั้น มาตรา 391 จึงเป็นข้อยกเว้น ของมาตรา 104 แสดงให้เห็นว่าการกระทำความผิดลหุโทษบางมาตราผู้กระทำต้องมีเจตนาเป็นองค์ประกอบ ในการกระทำความผิดด้วย เมื่อมาตรา 391 เป็นการกระทำความผิดที่ครบถ้วนตามข้อสาระสำคัญของโครงสร้าง ของความผิดอาญา ในขณะที่มาตรา 373 ความผิดฐานปล่อยปลະละเลยให้บุคคลวิกลจริตที่ควบคุมดูแล ออกไปเที่ยวตามลำพัง หรือ มาตรา 382 ความผิดฐานใช้ให้สัตว์ทำงานจนเกินสมควรหรือใช้ให้ทำงาน อันไม่สมควร เป็นความผิดที่ไม่ต้องพิจารณาถึงเจตนาของผู้กระทำ และมาตรา 367 ความผิดฐานไม่ยอมบอกชื่อ หรือแกล้งบอกชื่อหรือที่อยู่อันเป็นเท็จต่อเจ้าพนักงาน หรือมาตรา 368 ความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของ เจ้าพนักงานโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร เป็นการกระทำที่ไม่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาแต่เป็นเพียง การขัดคำสั่งทางปกครอง

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ประกาศใช้มานานกว่า 65 ปีแล้ว ซึ่งในขณะที่ร่างประมวลกฎหมาย อาญานั้น ได้นำแนวความคิดที่ว่า การกำหนดให้การกระทำความผิดมีโทษทางอาญาจะทำให้บุคคลเกรงกลัว ที่จะกระทำความผิดมาใช้ จึงบัญญัติความผิดลหุโทษไว้ในภาคสาม ของประมวลกฎหมายอาญา แต่ในยุคปัจจุบัน มุมมองเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการแก้ไขปรับปรุงพหุติสนัย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดในการกลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคม การลงโทษอาญาไม่สามารถ แก้ปัญหาอาชญากรรมได้อย่างแท้จริง เพราะแม้ว่าเราจะแก้ไขเพิ่มโทษบทบัญญัติความผิดลหุโทษจากเดิม ที่ มาตรา 102 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ 22 พ.ศ. 2558) กำหนดว่า จำคุกไม่เกิน 1 เดือน ปรับ ไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นอัตราโทษ จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท จำนวนตัวเลขการกระทำความผิดลหุโทษหาได้ลดลงแต่อย่างใดไม่ จึงสะท้อน ให้เห็นว่า การกำหนดฐานความผิดเหล่านี้ไว้ในประมวลกฎหมายอาญา หรือแม้แต่การเพิ่มระวางโทษปรับให้สูงขึ้น หาได้ทำให้คนเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดไม่ แนวคิดการลดทอนความผิดอาญาโดยใช้มาตรการอื่นจึงเข้ามา แทนที่การมุ่งเน้นการลงโทษบุคคลด้วยโทษทางอาญา

การศึกษาวิจัยเพื่อลดทอนความผิดอาญาและการยกเลิกความผิดลหุโทษ จึงเป็นการศึกษาถึงสาระสำคัญของการกำหนดความผิดอาญา โครงสร้างของความผิดอาญา ความผิดลหุโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาและความผิดลหุโทษของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์เช่นเดียวกัน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดวางความผิดลหุโทษไว้ในที่ที่เหมาะสมตามหลักวิชาการทางนิติศาสตร์ โดยนำแนวทางการพิจารณาบทบัญญัติซึ่งไม่ครบตามองค์ประกอบของโครงสร้างความผิดอาญามาเป็นหลักในการจัดแบ่งกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อสอดคล้องกับเป้าหมายของกฎหมายอาญาที่มุ่งคุ้มครองการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมให้เป็นไปโดยปกติสุขเรียบร้อย มากกว่าการลงโทษและเสนอแนะมาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญากับการกระทำความผิดที่ไม่ใช่ความผิดอาญาที่แท้จริง เพื่อช่วยลดทอนปัญหาความผิดอาญาเพื่อ และทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การแก้ไขบทบัญญัติ ภาค 3 ลหุโทษให้มีความสอดคล้องกับหลักของการกำหนดความผิดอาญาและโครงสร้างของความผิดอาญาจึงจะเป็นการเสนอแนะแนวทางการกำหนดกรอบของความผิดอาญาที่ชัดเจน อันเป็นการลดทอนตลอดถึงเป็นการยกเลิกการกระทำที่ไม่มีลักษณะของความผิดอาญาออกจากประมวลกฎหมายอาญา

แนวคิดในการกำหนดความผิดอาญา

จาก “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127” ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกจนถึงปีพุทธศักราช 2499 ประเทศไทยก็ได้มีการประกาศใช้ “ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499” ฉบับปัจจุบันและมีการพัฒนาปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอจนกระทั่งทุกวันนี้ ประเด็นสำคัญที่พัฒนาสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลง คือ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทางกฎหมายต่างมีความเห็นในทางกฎหมายอาญาเป็นที่พ้องกันว่า เมื่อกฎหมายอาญาเป็นเรื่องที่ว่าด้วย “ความผิด” และ “โทษ” การบังคับใช้กฎหมายอาญาที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเช่นนี้ย่อมสมควรต้องมีหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการกำหนดว่าการกระทำใดที่สมควรเป็นความผิดอาญาหรือการกระทำใดที่ไม่ควรเป็นความผิดอาญา ในการศึกษาค้นคว้าถึงแนวความคิดในการกำหนดความผิดอาญาจึงต้องทำการพิจารณาหลักการทางวิชาการนิติศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับทางสากล ดังนี้

หลักกฎหมายอาญาต้องเป็นวิธีทางสุดท้าย (ultima ratio)

(Constantin Lauterwein, Carl, 2010, pp. 10-16 ; รณกรณ์ บุญมี, 2561, น. 231)

ในการพิจารณาว่าการกระทำใดสมควรถูกกำหนดให้เป็นความผิดอาญาหรือไม่ ศาตราจารย์ ดร. Claus Roxin มีความเห็นว่า กฎหมายอาญามีขึ้นเพื่อคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüterschutz) เท่านั้น กล่าวคือ การกระทำใดที่ไม่ได้กระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมายแล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติก็ไม่ควรกำหนดให้เป็นความผิดอาญา ซึ่งแนวคิดในการบัญญัติกฎหมายอาญาโดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานต่างๆ นั้น ทำให้เกิดผลตามมา 9 ประการ ได้แก่

- (1) กฎหมายอาญาที่ละเมิดสิทธิพลเมืองไม่เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องคุณธรรมทางกฎหมาย
- (2) คำอธิบายของวัตถุประสงค์ทางกฎหมายนั้นไม่เพียงพอที่จะบัญญัติให้เป็นความผิดอาญา
- (3) การทำผิดศีลธรรม ผิดจรรยาบรรณ หรือการกระทำที่น่ารังเกียจของตัวเองไม่ถือว่าเป็นอันตราย

ต่อคุณธรรมทางกฎหมาย

- (4) การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหรือผู้อื่นไม่เพียงพอที่จะบัญญัติให้เป็นความผิด
- (5) การคุ้มครองความรู้สึกที่ยอมรับว่าเป็นคุณธรรมทางกฎหมาย จะต้องเป็นความรู้สึกจากการถูกคุกคาม
- (6) การทำร้ายตนเองไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ไม่ถือว่าเป็นความผิดอาญา
- (7) ควรยกเลิกกฎหมายอาญาเชิงสัญลักษณ์ที่ไม่ได้พิสูจน์ว่ากระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมาย กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า
- (8) ข้อห้าม (taboo) ไม่เป็นคุณธรรมทางกฎหมาย
- (9) สิ่งที่กฎหมายมุ่งจะคุ้มครองที่เป็นนามธรรมเกินไปไม่เป็นคุณธรรมทางกฎหมาย

หลักภัยอันตราย (Principle of Harm)

วัตถุประสงค์สุดท้ายเพียงประการเดียวที่มนุษยชาติจักพึงได้รับการประกันจากการล่วงเข้ามาเพื่อจำกัดเสรีภาพในการกระทำไม่ว่าเรื่องไหนก็ตาม และไม่ว่าในทางส่วนบุคคลหรือในทางสาธารณะก็เพื่อความปลอดภัยส่วนบุคคลเท่านั้น การใช้อำนาจรัฐที่มีเหนือกว่าบังคับอันเป็นการฝ่าฝืนเจตจำนงสมาชิกรับคนใดคนหนึ่งของสังคมอารยะจะชอบธรรมก็ต่อเมื่อการใช้อำนาจเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์แต่เพียงประการเดียวคือ เพื่อป้องกันภัยอันตรายที่มีต่อผู้อื่นเท่านั้น ประโยชน์ที่จะมีขึ้นแก่เขาผู้นั้นไม่ว่าจะในทางวัตถุหรือเชิงศีลธรรม ไม่ใช่เหตุผลเพียงพอเพื่อการใช้อำนาจนั้น (ดิสตริค ลิขิตวิทยาวัณ, น. 21-22) (John Stuart Mill)

หลักภัยอันตราย คือ

- (1) การกระทำนั้นต้องส่งผลให้บุคคลอื่นได้รับอันตรายเป็นผลกระทบต่ระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของปัจเจกชน
- (2) มีความน่าตำหนิตามศีลธรรม คือ ความน่าตำหนิตามจิตใจของบุคคลที่สะท้อนผ่านการกระทำ
- (3) วิธีทางสุดท้าย คือ มาตรการทางแพ่งหรือมาตรการทางปกครองไม่เพียงพอต่อการยับยั้งปราบปรามการกระทำนั้น

หลักภัยอันตรายของ Mill มีความใกล้เคียงกับแนวทางการอธิบายการทำความผิดที่เป็นการก่ออันตรายของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นคร ซึ่งได้อธิบาย ไว้ว่า ความผิดที่เป็นการก่ออันตราย (คณิต ฒ นคร, 2563, น.172-173) (Gefährdungsdelikte/ Endangering Crime) กฎหมายประสงค์ที่จะไม่ให้อันตรายเกิดขึ้นจึงได้บัญญัติเป็นการป้องกันไว้ก่อนและอันตรายต่อคุณธรรมทางกฎหมายจะถูกผนวกด้วยโทษไว้เลยทีเดียว ทั้งนี้ เพื่อมิให้มีการทำอันตรายคุณธรรมทางกฎหมาย แต่หากอันตรายได้เกิดขึ้นจริง กรณีนี้ก็จะกลายเป็นความผิดที่ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นเนื่องจากผล

แนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาให้เป็นความผิดอันยอมความได้

ความผิดอาญาใดควรเป็น “ความผิดอันยอมความได้” เป็นเรื่องที่กฎหมายจะบัญญัติโดยระบุว่าการผิดนั้นเป็นความผิดอันยอมความได้ไว้โดยเฉพาะ สำหรับความผิดใดที่กฎหมายมิได้ระบุไว้ให้เป็นความผิดอันยอมความได้ไว้เป็นการเฉพาะ ย่อมหมายความว่า เป็น “ความผิดอาญาแผ่นดิน” ในส่วนของ “ความผิดอันยอมความได้” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” เพราะเป็นความผิดที่เป็นการประทุษร้ายต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นเรื่องส่วนบุคคล หรือเกิดความเสียหายโดยตรงต่อตัวผู้เสียหาย แนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาให้เป็นความผิดอันยอมความได้ รัฐจะคำนึงถึงเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นสำคัญ หากผู้เสียหายไม่พอใจดำเนินคดี รัฐก็ไม่อาจดำเนินการใดๆ ในคดีนั้นได้อีก ดังนั้น ความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งควรบัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้หรือไม่ นั้น มีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (คณิต ณ นคร, 2563, น.170-171)

- (1) เป็นความผิดอาญาที่มีความเป็นอาชญากรรมค่อนข้างน้อย
- (2) เป็นความผิดที่กระทบต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคลโดยตรง การดำเนินคดี จึงเป็นเรื่องเจตจำนงของผู้เสียหายโดยตรง หากผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินคดี สามารถร้องทุกข์เพื่อให้รัฐมีอำนาจเข้ามาดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับคดีได้
- (3) เป็นความผิดที่คุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมมาก โดยการดำเนินคดีนั้น ในความผิดบางฐานจะเป็นการซ้ำเติมเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับทุกข์หนักมากขึ้นไปอีก หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ จึงเท่ากับว่าผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดี รัฐจะไม่มีอำนาจเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น

โครงสร้างของความผิดอาญาไทย

“กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่วาดด้วยการกระทำความผิดและการกำหนดโทษ” กล่าวได้ว่า กฎหมายอาญานั้น เป็นทั้งเงื่อนไขในการลงโทษและเป็นทั้งหลักประกันสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชน กฎหมายอาญามีภารกิจในการควบคุมความประพฤติของบุคคลให้เป็นไปโดยปกติสุขเรียบร้อยและป้องกันสังคมส่วนรวมให้พ้นจากภัยอันตราย เงื่อนไขวาดด้วยความรับผิดชอบทางอาญา ที่ปรากฏในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 เป็นกฎหมายอาญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกระทำ ดังนั้น ในการวินิจฉัยความผิดอาญา จึงเริ่มต้นพิจารณาจากหลักเช่นเดียวกัน โดยพิจารณาจากตัวผู้กระทำและการกระทำของบุคคลนั้นก่อน

ในการวินิจฉัยว่าการกระทำจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ จะต้องพิสูจน์ตามขั้นตอนของ “โครงสร้างความผิดอาญา” ในข้อสาระสำคัญแต่ละข้อเรียงตามลำดับไป การครอบงำประกอบข้อสาระสำคัญในลำดับก่อนจะเป็นเหตุนำไปสู่การพิสูจน์ในข้อสาระสำคัญลำดับถัดไป หากการกระทำไม่ครอบงำประกอบตามข้อสาระสำคัญลำดับก่อนแล้วย่อมไม่ต้องพิจารณาต่อไปถึงข้อสาระสำคัญประการอื่น หลักเกณฑ์ของ “โครงสร้างความผิดอาญา” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ (Fulfillment of the statutory offence elements)

1.1 องค์ประกอบภายนอก (Objective Elements) ได้แก่ ผู้กระทำความผิด การกระทำกรรมของการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล และองค์ประกอบภายนอกอื่นๆ

1.2 องค์ประกอบภายใน (Subjective Elements) ได้แก่ เจตนา ประมาท มูลเหตุชักจูงใจ

1.3 ในกรณีที่บางฐานความผิดต้องมีข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขแห่งการลงโทษจึงจะสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ จึงพิสูจน์ “เงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาววิสัย”

2. ความผิดกฎหมาย (Wrongfulness) ได้แก่ กรณีที่มีบทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจไว้จารีตประเพณี ความยินยอมของผู้ถูกระทำ

3. ความรู้ผิดและชอบ (Culpability) ได้แก่ ความสามารถในการรู้ผิดชอบของผู้กระทำ ความเยาว์วัย ความผิดปกติทางจิต

เมื่อผลการพิสูจน์ตามข้อสาระสำคัญแต่ละลำดับปรากฏแล้วว่า การกระทำครบถ้วนตามองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ มีความผิดกฎหมายเพราะไม่มีเหตุยกเว้นความผิด และผู้กระทำมีความรู้ผิดและชอบ การกระทำย่อมจักเป็นความผิดอาญาและผู้กระทำย่อมสมควรได้รับการลงโทษ ทั้งนี้ ก่อนการลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขแห่งการลงโทษที่เรียกว่า “เหตุที่กฎหมายยกเว้นโทษ” (Excuse) ซึ่งหมายถึง ข้อเท็จจริงบางประการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ หรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด เป็นการเฉพาะตัวซึ่งกฎหมายเห็นว่าสมควรได้รับการยกเว้นโทษและ “เหตุที่กฎหมายลดโทษ” (Reduce) ซึ่งหมายถึง ข้อเท็จจริงบางประการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ หรือตัวผู้กระทำความผิดซึ่งกฎหมายเห็นว่าสมควรได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษเพื่อแสดงให้เห็นเหตุผลว่าผู้กระทำความผิดสมควรได้รับโทษน้อยลงกว่าที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าจะกระทำการครบองค์ประกอบของโครงสร้างความผิดอาญาแล้วก็ตาม

แนวคิดในการลดทอนความความผิดอาญาและโทษอาญา

แนวความคิดในการกำหนดความผิดอาญาในอดีต มองว่าความผิดอาญาและโทษทางอาญามีสภาพบังคับที่รุนแรง มีการลงโทษที่ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับความเดือดร้อนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากจะได้ผล คือ ผู้ต้องโทษจะเกรงกลัวไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีกแล้ว ยังมีผลเป็นการข่มขู่ยับยั้งทำให้บุคคลอื่นในสังคมไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีกด้วย แต่ในปัจจุบันแนวความคิดของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพราะจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่าอัตราการก่ออาชญากรรมในประเทศไทยไม่ได้ลดลงเพราะการมีโทษทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุก หรือรุนแรงอย่างโทษประหารชีวิต ในทางตรงข้ามประเทศที่เข้มมาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญากลับลดสถิติการก่ออาชญากรรมได้มากกว่า แนวทางการลดทอนความผิดอาญาให้คงไว้เฉพาะที่จำเป็นและควรลงโทษอาญา เฉพาะกับการกระทำความผิดอาญาที่เป็นอาชญากรรมที่แท้จริงจึงพัฒนาขึ้น โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) ความผิดที่เป็นความผิดต่อกฎระเบียบ (regulatory offence) ความผิดต่อกฎระเบียบจัดเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนที่เป็นกฎระเบียบ คือ พฤติกรรมซึ่งโดยปกติทั่วไปจะไม่ถูกพิจารณาว่าเป็นการผิดศีลธรรม แต่จะถูกตำหนิเพียงเท่านั้น และเนื่องจากเป็นความผิดซึ่งโดยธรรมชาติไม่ใช่ความผิดอาญาจึงมีโทษไม่รุนแรง บทลงโทษจึงควรเป็นเพียงการปรับเท่านั้น หรือควรเป็นโทษอย่างอื่นซึ่งอาจนำมาเทียบเคียงได้กับโทษปรับ เป้าหมายของการบัญญัติความผิดต่อกฎระเบียบ คือ การปกป้องสังคมในวงกว้างจากผลกระทบที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายที่เกิดจากการฝ่าฝืนการกระทำที่ผิดกฎหมาย

(2) ความผิดที่มีลักษณะของความผิดเป็นการก่ออันตราย นับเป็นวัตถุประสงค์หลักในการบัญญัติกฎหมายจราจรขึ้นมามีใช้เพียงเพื่อความสะดวกในการจราจรเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการบัญญัติขึ้นเพื่อความปลอดภัยในการจราจรด้วย ฉะนั้น จึงมีการลงโทษการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นการก่อให้เกิดอันตรายด้วย ความผิดที่มีลักษณะก่อให้เกิดอันตรายเป็นการกระทำที่ใกล้จะก่อให้เกิดผลเป็นอันตรายต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่บุคคลอื่นได้รับความคุ้มครองซึ่งถือได้ว่ากระทบต่อการอยู่ร่วมกัน ดังนั้น ความผิดที่ไม่เป็นการก่ออันตราย เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดอันยอมความได้บางฐานและบทบัญญัติภาคลหุโทษจึงไม่ควรถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

(3) ความผิดที่เป็นการกระทำโดยประมาท เช่น พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ถือว่าเป็นกฎหมายอาญาประเภทหนึ่งเพราะเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและกำหนดโทษไว้ ด้วยเหตุนี้ความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จึงต้องพิจารณาส่วนของ “เจตนา” แสดงว่าผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จะต้องมีความเจตนาด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 ได้กำหนดแนวทางในการร่าง การตรา การปรับปรุงและยกเลิกกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดความผิดอาญาในวรรคท้าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางที่ทันสมัยและไม่เคยมีปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน ความว่า

มาตรา 77 วรรคท้ายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 วางหลักให้การกำหนดโทษอาญาควรมีเฉพาะกรณีความผิดร้ายแรงเท่านั้น โดยทั่วไปแล้ว ความผิดอาญาร้ายแรงมักมีลักษณะเป็นการก่ออันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ในหลายประเทศนั้นใช้อัตราโทษเป็นตัวชี้วัดความร้ายแรง ดังนั้น ในการกำหนดโทษอาญาจึงควรมีเฉพาะกรณีความผิดร้ายแรง เพราะบุคคลย่อมไม่สมควรถูกลงโทษหากการกระทำไม่ถือเป็นความผิดอาญา รวมไปถึงความผิดเล็กน้อย เช่น ความผิดลหุโทษ ในบทบัญญัติภาค 3 ที่ไม่มีความรุนแรงอีกด้วย มิเช่นนั้น การลงโทษทางอาญาย่อมเป็นการใช้กฎหมายรังแกผู้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นการทำลายทั้งความยุติธรรม เจตนารมณ์และความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ทั้งนี้ มาตรการทางปกครองก็อาจนำมาใช้เป็นส่วนเสริมได้ในหลาย ๆ กรณีด้วย เช่น การพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่กรณีการเมาแล้วขับ หรือการให้ชำระเป็นเงินค่าปรับเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่ได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายกลับมาเคารพกฎหมาย

ในปัจจุบันนี้การพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดมุ่งเน้นการพิจารณาเป็นรายบุคคล โดยนำวิธีการและแนวคิดของอาชญาวิทยาสสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น อันได้แก่ การคุมประพฤติ การรอลงโทษ การใช้มาตรการอื่นแทนการใช้เรือนจำ และชุมชนบำบัด (ปกรณ มณีปกรณ, 2553, น.15)

แม้ว่าประเทศไทยจะไม่มียุทธศาสตร์ในการลดทอนหรือยกเลิกโทษอาญาที่ชัดเจนเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรป แต่หน่วยงานของรัฐและแวดวงวิชาการต่างตระหนักถึงปัญหาการมีโทษอาญามากเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระแก่ศาลยุติธรรมที่ต้องพิจารณารรคดีจำนวนมาก อันเป็นเหตุให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีความล่าช้าและทำให้การลงโทษผู้กระทำผิดไม่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงมีข้อเสนอจากหลายภาคส่วนให้ปรับเปลี่ยนนโยบายอาญาของรัฐเสียใหม่ โดยนำมาตรการอื่น ๆ มาใช้แทนโทษอาญาสำหรับการกระทำผิดบางประเภท โดยในบางเรื่องสมควรใช้ “มาตรการทางปกครอง” ไม่ว่าจะเป็นโทษทางปกครอง หรือมาตรการบังคับทางปกครองแทนโทษอาญา เช่น ความผิดอาญาอุทธรณ์ตามมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ที่สมควรยกเลิกโทษอาญาในบทบัญญัติดังกล่าว และนำมาตรการทางปกครอง มาตรการทางบริหารหรือมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้แทนโทษอาญาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการบังคับใช้กฎหมายมากกว่าโทษทางอาญา เพราะความผิดอาญาอุทธรณ์บางฐานความผิดไม่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาโดยแท้ เนื่องด้วยมิใช่การกระทำที่มีสภาพร้ายแรง หรือมีลักษณะเป็นอาชญากรรม แต่เป็นการฝ่าฝืนระเบียบข้อห้ามในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่ก่อความเสียหายแก่บุคคลโดยตรง อันเป็นความผิดที่มีเนื้อหาในทางปกครอง

ความแตกต่างของความผิดลหุโทษกับความผิดอาญาทั่วไป

เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญของความผิดหมวดนี้ ตั้งแต่บทบัญญัติมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 แล้ว จะเห็นถึงลักษณะที่แตกต่างของความผิดลหุโทษกับความผิดอาญาทั่วไป ได้ดังนี้ (ปริญา จิตรการนทีกิจ, 2537, น.1-2 ; ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, 2562, น.409-410 ; ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, 2564, น.309-310 ; สุชากร วิณิชยสิริกุล, 2555, น.๙-๑๐)

(1) บทบัญญัติมาตรา 104 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น” การกระทำความผิดลหุโทษในบางมาตราไม่เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาจึงไม่ต้องอาศัยเจตนาในส่วนขององค์ประกอบภายใน แม้ผู้กระทำได้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่จะมีบทบัญญัติไว้ว่าต้องกระทำโดยเจตนา ซึ่งตรงข้ามกับบทบัญญัติมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำโดยมีเจตนา หรือกระทำโดยประมาท กรณีกฎหมายบัญญัติแห่งต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท

การที่ความผิดลหุโทษกำหนดว่าไม่ต้องการเจตนาเป็นหลักความรับผิดชอบที่ยกเว้นจากหลักความรับผิดชอบทางอาญาทั่วไปที่ต้องการองค์ประกอบภายใน ซึ่งแนวความคิดนี้มาจากหลักความรับผิดชอบเด็ดขาดในกฎหมายต่างประเทศ หลักความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) เป็นหลักความรับผิดชอบทางอาญาที่กำหนดให้บุคคล

ผู้กระทำการอันละเมิดต่อกฎหมายต้องรับผิดชอบอันเกิดจากการกระทำนั้น แม้ว่าตนเองได้กระทำโดยไม่มีเจตนา บทบัญญัติความผิดลหุโทษที่ไม่ต้องการเจตนาจึงไม่มีการพิจารณาถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจเลยแต่จะกำหนดให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบแม้ไม่มีเจตนาก่อให้เกิดความเสียหาย (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2562, น.411-412)

(2) บทบัญญัติมาตรา 105 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ผู้ใดพยายามกระทำความผิดลหุโทษ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” การพยายามกระทำความผิด ลหุโทษ ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษซึ่งตรงข้ามกับบทบัญญัติมาตรา 80 ที่กำหนดให้ผู้ที่มีมือกระทำความผิดแต่กระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผลสำเร็จ ต้องรับโทษฐานพยายามกระทำความผิด

(3) บทบัญญัติมาตรา 106 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ผู้สนับสนุนในความผิดลหุโทษ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” การเป็นผู้สนับสนุนในความผิด ลหุโทษ ไม่ต้องรับโทษ แตกต่างจากบทบัญญัติมาตรา 86 ที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดด้วยประการใด ๆ อันเป็นการช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวก ในการที่ผู้อื่นกระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด ต้องรับโทษสำหรับความผิดที่สนับสนุนนั้น

(4) ความผิดลหุโทษมีลักษณะเป็นความผิดเพราะมีกฎหมายห้าม (mala in se) ไม่ได้ขัดต่อศีลธรรมหรือเป็นความผิดในตัวเอง ไม่ได้มีลักษณะของอาชญากรรม แต่เป็นเพียงการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในการอยู่ร่วมกันในสังคม

(5) ความผิดลหุโทษเป็นความผิดที่มีอัตราโทษเบา คือ จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษเบา แต่ความผิดลหุโทษไม่ใช่ความผิดอันยอมความได้ หรือความผิดต่อส่วนตัว ทำให้ไม่สามารถยอมความได้เพราะรัฐต้องคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกันในสังคมส่วนรวม แต่พนักงานสอบสวนมีอำนาจใช้ดุลยพินิจในการเปรียบเทียบปรับให้คดีระงับไป

ด้วยลักษณะแตกต่างที่ชัดเจนประการต่าง ๆ ของความผิดลหุโทษนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาวิเคราะห์โดยละเอียดถึงองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในของความผิดลหุโทษแต่ละฐาน ตามแนวทางของโครงสร้างของความผิดอาญา เพื่อความชัดเจนเหมาะสมในการจัดแบ่งกลุ่มของความผิดลหุโทษตามสาระสำคัญของการกระทำความผิด

จากการศึกษาโดยละเอียดถึงองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในของความผิดลหุโทษแต่ละฐาน ตามบทบัญญัติมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 สามารถจัดแบ่งกลุ่มของความผิดออกได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

(1) ความผิดที่มีลักษณะเป็นการก่ออันตรายหรือกระทบต่อศีลธรรมอันดี ได้แก่ มาตรา 371 มาตรา 373 มาตรา 374 มาตรา 376 มาตรา 377 มาตรา 378 มาตรา 379 มาตรา 381 มาตรา 382 มาตรา 388 มาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 393 มาตรา 394 มาตรา 395 มาตรา 397 และมาตรา 398

(2) ความผิดที่มีลักษณะการกระทำที่ขัดต่อระเบียบ ได้แก่ มาตรา 367 มาตรา 368 มาตรา 369 และมาตรา 383

(3) ความผิดที่มีลักษณะของการกระทำเป็นการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ มาตรา 370 มาตรา 372 มาตรา 375 มาตรา 380 มาตรา 384 มาตรา 385 มาตรา 386 มาตรา 387 มาตรา 389 มาตรา 392 และมาตรา 396

ความผิดลหุโทษตามกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1810 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ภาค คือ ภาค 1 และภาค 2 เป็นภาคทั่วไป ภาค 3 เป็นภาคพิเศษ และภาค 4 เป็นความผิดลหุโทษ ความผิดประเภทลหุโทษ (les contraventions/ Contravention) เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยการฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงาน หรือขัดต่อระเบียบ หรือคำสั่งของรัฐ ซึ่งไม่เป็นการกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ต่อมาในปี ค.ศ. 1993 ได้มีการยกเลิกโทษจำคุกสำหรับความผิดลหุโทษ เหลือเพียงโทษปรับและโทษจำกัดสิทธิบางประการเท่านั้น ความผิดลหุโทษ (les contraventions) ตามกฎหมายฝรั่งเศส กำหนดขึ้นมาเพื่อรักษาความมีวินัยของส่วนรวม หรือเพื่อสนับสนุนการปราบปรามที่รวดเร็วที่สุดและรักษาความมั่นคงของการบริหารประเทศ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมโดยรวม ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ความผิดซึ่งเป็นความผิดในทางระเบียบ (regulatory punishments) หรือความผิดที่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎระเบียบ เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดสถานเบาและไม่นำไปสู่การกำหนดทางศีลธรรม ความผิดลหุโทษนี้ไม่มีโทษจำคุก มีเพียงโทษปรับและโทษจำกัดสิทธิบางประการเท่านั้น ในการพิจารณาใช้วิธีพิจารณาคดีที่รวดเร็ว ไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง โดยพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องต่อศาลพิเศษ เรียกว่า “ศาลลหุโทษ”

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการแบ่งประเภทความผิดตามความหนักเบาของโทษ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความผิดอุกฉกรรจ์ ความผิดโทษปานกลางและความผิดลหุโทษ ความผิดลหุโทษนั้นถูกยกเลิกออกจากประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันทั้งหมดเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1975 และถูกนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดต่อกฎระเบียบ (Ordnungswidrigkeitengesetz (OWiG)) ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดต่อกฎระเบียบของสังคมเป็นการรวบรวมบทบัญญัติที่มีเนื้อหาการกระทำความผิดในทางปกครองเข้าไว้ด้วยกันและมีโทษเพียงโทษปรับ

ความผิดลหุโทษ (Übertretungen/ Petty Offences) หรือความผิดเล็กน้อย ถือว่าเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหรือขัดต่อระเบียบเท่านั้นไม่ใช่ความผิดอาญา การกระทำทั้งหลายในกฎหมายนี้จะมีลักษณะที่ฝ่าฝืนต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม แม้จะต้องพิจารณาว่าการกระทำครบตามองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดกฎหมายและสมควรตำหนิได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงการกระทำผิดกฎเกณฑ์ทางปกครองซึ่งผู้กระทำเพียงต้องถูกตักเตือนหรือต้องถูกบังคับด้วยมาตรการชำระเงินค่าปรับ แต่ไม่ใช้การกระทำผิดกฎหมายอาญา

กฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดต่อกฎระเบียบ (OWiG) มีกระบวนการพิจารณา ที่ให้เหมาะสมกับความผิดที่ไม่ร้ายแรง โดยการลดขั้นตอนของกระบวนการในการพิจารณาในชั้นศาลลง ดังนี้

- (1) ให้หน่วยงานทางปกครองมีอำนาจดำเนินการสอบสวนและออกคำสั่งปรับ
- (2) หากผู้ต้องหาไม่โต้แย้งคำสั่งปรับภายใน 2 สัปดาห์ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งโดยนำวิธีการบังคับทางปกครองมาใช้โดยอนุโลม
- (3) หากผู้ต้องหาโต้แย้งคำสั่ง เจ้าหน้าที่จะพิจารณาบททวนคำสั่งอีกครั้งหนึ่ง

(4) ถ้าเจ้าหน้าที่เห็นด้วยกับคำโต้แย้ง ก็จะเพิกถอนคำสั่ง แต่ถ้าไม่เห็นด้วย ก็จะส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาฟ้องเป็นคดีต่อศาลต่อไป

(5) ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่ามี การกระทำความผิดจริง ก็จะยื่นฟ้องต่อศาลยุติธรรม

(6) ผู้ต้องหาสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาศาลได้เพียงครั้งเดียว

กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดต่อกฎระเบียบ (OWiG) สามารถแยกได้อย่างชัดเจนระหว่างการกระทำความผิดอาญาและการกระทำความผิดทางปกครอง ทำให้สามารถลดปริมาณการนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล เป็นการลดภาระของกระบวนการยุติธรรมที่ต้องสอบสวนและพิจารณาคดี และทำให้ผู้กระทำไม่ถูกลงโทษอาญา สำหรับการกระทำที่ไม่เป็นความผิดอาญาแท้จริง

แนวทางการปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญา ภาค 3 ละหุโทษ

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ในส่วนของบทบัญญัติ ภาค 3 ความผิดละหุโทษ ได้ใช้บังคับมายาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 แต่มิได้มีการจัดแบ่งกลุ่มความผิดให้ชัดเจนตามแนวทางสากลที่หลายประเทศได้มีการแก้ไข ผู้วิจัยเห็นว่า ประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกับสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงทำการศึกษาถึงแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญา โทษอาญาและความผิดละหุโทษของประเทศเหล่านี้ ทำให้เห็นว่าสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการแก้ไขที่สำคัญ โดยการยกเลิกโทษจำคุกสำหรับความผิดละหุโทษ ถึงแม้จะยังคงความผิดละหุโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แต่ใช้ทางเลือกโดยการลงโทษทางปกครองแทน ในขณะที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ยกเลิกความผิดละหุโทษออกไปจากประมวลกฎหมายอาญาโดยนำไปไว้ในกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดต่อกฎระเบียบ (OWiG) ทำให้เห็นว่า การกระทำที่เป็นเพียงความผิดเล็กน้อยและไม่มีลักษณะของความผิดอาญา กล่าวคือ ไม่ได้ก่อให้เกิดภัยอันตรายและไม่ได้กระทบต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่สมควรถูกบัญญัติให้เป็นความผิดอาญา

ในการปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย หากนำแนวทางของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาใช้เป็นแบบอย่างก็จะสามารถจัดแบ่งของความผิดละหุโทษออกได้เป็น 3 ลักษณะ และสามารถจัดวางการกระทำความผิดอาญาที่แท้จริงซึ่งมีองค์ประกอบครบตามหลักของโครงสร้างความผิดอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาคความผิดและนำบทบัญญัติซึ่งเป็นเพียงการกระทำความผิดที่ขัดต่อกฎระเบียบหรือเพียงก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญในการอยู่ร่วมกันไว้ในกฎหมายอื่นที่มีความเหมาะสมมากกว่า

บทสรุป

ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 3 ซึ่งบัญญัติถึงความผิดละหุโทษในมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 มีการใช้บังคับมาตั้งแต่ปี 2500 จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า 65 ปี ทำให้บทบัญญัติหลายมาตราไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบัน ที่มีรูปแบบการกระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไป การกระทำความผิดบางอย่าง

เป็นต้นเหตุให้เกิดการกระทำความผิดที่เป็นการก่ออันตรายให้สังคม การกระทำบางอย่างไม่มีลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาตามหลักของโครงสร้างของความผิด จึงไม่เหมาะสมในการลงโทษที่กระทำด้วยโทษทางอาญาและเมื่อพิจารณาถึงแนวทางในการบัญญัติกฎหมายในปัจจุบัน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 วรรคสาม ซึ่งกำหนดให้กำหนดโทษในทางอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายในการไม่ลงโทษอาญาหากไม่มีความจำเป็น และเมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มุ่งเน้น ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนและข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำความผิด เป็นการแก้ไขฟื้นฟูและให้โอกาสผู้กระทำความผิดในการกลับคืนสู่สังคม การแก้ไขปรับปรุงและจัดแบ่งหมวดหมู่ของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา ภาคลหุโทษให้มีความเหมาะสมและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางวิชาการด้านนิติศาสตร์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งจากการศึกษาวิจัยได้พบว่า

(1) ความผิดลหุโทษแต่เดิมเป็นการนำการกระทำความผิดที่รัฐเห็นควรให้มีโทษทางอาญา มาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาโดยขาดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการจัดหมวดหมู่

(2) แม้ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และ 38 จะให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการเปรียบเทียบปรับเพื่อให้คดีอาญาระงับไปในชั้นสอบสวนได้แต่การกระทำความผิดลหุโทษก็เป็นคดีขึ้นสู่ศาล ทำให้กระบวนการยุติธรรม ต้องใช้เวลากับคดีความผิดเล็กน้อยไปเป็นอันมาก

(3) ความผิดลหุโทษหลายฐานความผิด เช่น มาตรา 367 ความผิดฐานไม่ยอมบอกชื่อหรือเกลี้ยบบอกชื่อหรือที่อยู่อันเป็นเท็จต่อเจ้าพนักงาน ไม่มีลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรงหรือเป็นความผิดอาญาโดยแท้แต่เป็นเพียงการกระทำที่ขัดต่อระเบียบ ซึ่งไม่ควรควรถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

(4) สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ภาคลหุโทษ โดยการยกเลิกโทษจำคุกสำหรับการกระทำความผิดอาญาล็กน้อย

(5) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและมีการยกเลิกบทบัญญัติของความผิดพลดลหุโทษออกจากประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันและนำไปไว้ใน รัฐบัญญัติว่าด้วยการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎระเบียบ

(6) ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ.... เป็นตัวอย่างหนึ่งของการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดและการลดทอนความผิดอาญา

(7) ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยจึงควรได้รับการแก้ไข ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลด้านระยะเวลาที่ปรากฏว่าใช้มาเป็นเวลาช้านานแล้ว ด้วยเหตุผลที่การกระทำซึ่งไม่มีลักษณะของการกระทำความผิดอาญาย่อมไม่ควรได้รับโทษทางอาญา และเพื่อให้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยมีความเป็นสากลสอดคล้องกับประเทศอื่นที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกัน

(8) การปรับปรุงบทบัญญัติ ภาคลหุโทษ จะเป็นการลดทอนความผิดอาญาทั้งในมุมของการนำการกระทำที่ไม่เป็นความผิดอาญาออกไปไว้ในกฎหมายอื่นและเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาพิพากษาสามารถมีเวลาที่จะพัฒนาหลักการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(9) การจัดวางความผิดอย่างเหมาะสมจะทำให้บุคคลไม่ถูกลงโทษทางอาญาในการกระทำที่ไม่ใช่ความผิดอาญาและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

ข้อเสนอแนะ

(1) นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา ภาคลหุโทษ ซึ่งครบตามองค์ประกอบของโครงสร้างของความผิดอาญาและมีลักษณะการกระทำที่เป็นการก่ออันตรายและขัดต่อศีลธรรมอันดีไปจัดวางไว้ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาภาค 2 ภาคความผิด

(2) นำบทบัญญัติซึ่งไม่มีลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรงแต่เป็นเพียงการกระทำที่ขัดต่อระเบียบ ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดทางปกครอง และให้มีเฉพาะแต่โทษทางปกครอง

(3) นำบทบัญญัติที่มีลักษณะของการกระทำเป็นการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไว้ในกฎหมายอื่น โดยให้คงเหลือไว้เพียงโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

การจัดวางความผิดลหุโทษ โดยจัดวางให้มีความเหมาะสมกับแนวทางการวินิจฉัยความผิดอาญาผ่านโครงสร้างของความผิดอาญาและลักษณะของการกระทำความผิด ย่อมทำให้การกระทำที่เป็นความผิดอาญาถูกรวบรวมเข้าไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาคความผิดและมีแนวทางการวินิจฉัยบนพื้นฐานเดียวกับความผิดอาญาทุกๆ สถานความผิด ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถลดทอนความผิดอาญาลง เพราะนำการกระทำที่ไม่ใช่ความผิดอาญาแท้จริงออกไปจากประมวลกฎหมายอาญา ทำให้สามารถลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลและทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและพัฒนาไกลในการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเสนอแนวทางการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา โดยยกเลิกความผิดภาคลหุโทษนี้จะแสดงให้เห็นความชัดเจนในการจัดแบ่งความผิดอาญาตามแนวทางการกำหนดความผิดอาญา โครงสร้างของความผิดอาญาและแนวทางการกำหนดโทษอาญาเฉพาะแต่ในความผิดร้ายแรง รวมถึงเป็นไปตามเป้าหมายของกฎหมายอาญาที่มุ่งเน้นการคุ้มครองการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลในสังคมมากกว่าการลงโทษ ดังนั้น เมื่อการกระทำไม่ใช่ความผิดอาญา การกระทำนั้นย่อมไม่สมควรถูกลงโทษทางอาญา และย่อมไม่สมควรถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

บรรณานุกรม

- เกษมาวดี ศุภนิญโญพงศ์. (2549). การปรับเปลี่ยนความผิดลหุโทษที่ไม่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาโดยแท้ เป็นความผิดต่อกฎระเบียบของสังคม : ศึกษาเฉพาะความผิดลหุโทษในประมวลกฎหมาย อาญา. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์].
- คณิต ฒ นคร. (2563). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 7). วิญญูชน.

- คณันท์ ชัยชนะ. (2561). **มาตรการทางกฎหมายสำหรับความผิดที่ไม่ร้ายแรง: กรณีศึกษากฎหมายว่าด้วย การฝ่าฝืนกฎระเบียบของประเทศเยอรมนี**. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2548). **รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยเรื่องศึกษา ความเป็นไปได้ ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา**. สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- ดิศรณ์ ลิขิตวิทย์วุฒิ. เอกสารประกอบการบรรยาย “ขอบเขตการกำหนดความผิดอาญา”. [ม.ป.พ].
- เดชชัย อินทรมณี. (2561). **แนวทางการปรับปรุงความผิดลหุโทษ ในภาค 3 ประมวลกฎหมายอาญาไทย**. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น**, 15(2).
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2564). **ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง**. (พิมพ์ครั้งที่ 45). วิญญูชน.
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). **อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา**. เอ็ม.ที.เพรส.
- ปริญญา จิตรการนทีกิจ. (2537). **ความผิดลหุโทษ**. นิติธรรม.
- รณกรณ์ บุญมี. (2561). **The criminal law as the ultima ratio : the principle that needs a qualification กฎหมายอาญาต้องเป็นวิธีทางสุดท้าย : หลักการที่ต้องปรับปรุง**. นิติธรรมประจักษ์ สุรศักดิ์ 60 ปี.
- สุชากร วิณิชยศิริกุล. (2555). **ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา : ศึกษาความผิดที่ผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนา**. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์].
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2548). **การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ**. กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ ศาลยุติธรรม สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- Baumann/ Weber/ Mitsch. (2003). **Strafrecht AT** (11.Auflage). Giesecking Buchverlag.
- Constantin Lauterwein, Carl. (2010). **The Limits of Criminal law : a comparative analysis of approaches to legal theorizing**. Routledge.
- Welzel, H. (1969). **Das Deutsche Strafrecht**. (11.Auflage). Berlin.